

Píše Michal Topor

(E*forum, 29. 08. 2012)

Řada Intellektuelles Prag im 19. und 20. Jahrhundert, vedená trojicí Steffen Höhne, Václav Petrbok a Alice Stašková, byla rozšířena o 3. svazek. Východiskem knihy byly přednášky proslovené v květnu 2010 v pražském Goethe-Institutu na oslavu osmdesátých narozenin germanisty Kurta Krolopa. Sborník Kafka und Prag (Köln – Weimar – Wien, Böhlau 2012, usp. Peter Becher, Steffen Höhne, Marek Nekula) deklaruje podtitulem „Literatur-, kultur-, sozial- und sprachhistorische Kontexte“ široký rozptyl pozornosti, soustředěné nicméně, jak slibuje titul knihy, kolem spojitě dvojice (spisovatele a jeho rodného, životního města). To, co je vystaveno jako bohuľibá šíře zájmu, však při bližším pohledu vyhlíží jako záminka umožňující sestavit knihu z příspěvků, které se nejednou ke Kafkovi vztahují jen oklikou, asi tak jako k mnoha jeho současníkům, na rovině obecných podmínek, potenciální inspirace, koexistence. To samo o sobě ovšem nevypovídá nic o hodnotě toho kterého textu.

Hned úvodní text od Václava Petrboka bude jistě platit za neopominutelný portrét Josefa Wenziga (1807–1875), pedagoga, politika, prvního předsedy Umělecké besedy, který se svým působením (mj. legislativním a překladatelským) podílel na formaci podmínek, v nichž se odvíjely životní dráhy obyvatel českých zemí, včetně německých, židovských rodin, dětí-školáků. Steffen Höhne načrtl, jak se někteří pražští němečtí intelektuálové (Sauer, Spina, Brod, Urzidil) vyrovnávali – v rovině konceptu – s proměnou svého zázemí, se vznikem nové, československé státnosti. Ludger Udolph rozprostřel dílčí (motivické, argumentační) fasety Eisnerova svérázného literárního dějepisectví v knize Milenky. Německý básník a česká žena (1930). Olomoucký germanista Jörg Krappmann zužitkoval studia, jež nedávno podnikl při práci na knize Apologet der Konsequenz: der Prager deutsche Philosoph Max Steiner (Olomouc 2009) – podal filosofický profil Maxe Steinera (1884–1910), Brodova pražského spolužáka a později protagonisty berlínské intelektuální scény. Kateřina Čapková upozornila na několik forem myšlení o židovství, pravděpodobně zasahujících také Kafkův horizont, zejména na ideologii kulturního sionismu (spozoruhodnou odbočkou o inspirativnosti Fichtovy teze o superioritě ducha), ve spojitosti s úvahami o problému palestinského soužití Židů a Arabů (poučně autorka poukazuje na škálu dosavadních interpretací Kafkovy prózy Šakali a Arabové). Carsten Schmidt vykrájel a do celoplošného portrétu sestavil části ze své nedávno vydané větší práce o Kafkově spolužáku a příteli, filozofu a publicistovi Felixi Weltschovi (Kafkas fast unbekannter Freund: das Leben und Werk von Felix Weltsch /1884–1964/: ein Held des Geistes – Zionist, Journalist, Philosoph /Würzburg 2010/). Karl Braun se vydal vyšetřit diskursivní (ve smyslu aktuálních, paralelně probíhajících teoretických rozprav) i singulární (v určité zkušenosti vězící) zázemí Kafkovy neochoty či neschopnosti vstoupit do manželství, založit rodinu. Josef

Čermák pojednal – vycházejí z dostupných informací – poslední dny Kafkova života; vztahem mezi Kafkou a jeho budapeštským přítelem Robertem Klopstockem se Čermák soustředěněji zabývá v komentáři v knize *Dopisy Robertovi*. Život ve stínu smrti (Mladá fronta 1912). Christoph Boyer a Kaspar Krollop svými texty nastínili – v konfrontaci s obrazy justice v Kafkových textech – parametry dobových vztahů mezi aparátem pojišťovny a klienty, resp. dobové praxe právnické; Simona Švingrová se pokusila postihnout roli jazykové „kvalifikovanosti“ v kariérách státních úředníků, konkrétně zaměstnanců Dělnické úrazové pojišťovny, kde Kafka v letech 1908–1922 pracoval (s přihlédnutím k proměně po roce 1918), Ingrid Stöhrová pokračovala v sociolingvistické stopě – vykládajíc Kafkovu dvoujazyčnost a její kořeny na pozadí poměrů v rakouském školství. Boris Blahak pracuje s figurou pisatele jako „seismografu“: čte detaily Kafkova prozaického fragmentu *Der Verschollene* (Nezvěstný) a pasáží z jeho dalších – zejména cestopisných – textů v souvislosti s napětími a erupcemi na dobové (zahraněčně)politické scéně. Klaus Schenk uvažuje o perspektivě cizince rozptýlené v prázdech *Der Verschollene* a *Das Schloß* (Zámek), Hans-Gerd Koch skicuje několik afinit mezi Kafkovým nahlížením časoprostoru (v úryvcích jeho textů) a jasnozřivými postřehy o relativitě časoprostorových vztahů počínaje vybraným místem z knihy Gustava Freytaga *Bilder aus der deutschen Vergangenheit* (1859). Volker Rühle prokládá svou meditaci o zkušenosti a konstrukcích časovosti (času dějin, času zúčtování) domněle souznačnými Kafkovými výroky. Manfred Weinberg veden četbou románu *Libuše Moníkové Pavane für eine verstorbene Infantin* (1983, Pavane za zemřelou infantku) přemítá nad silou vazeb mezi výseky scénérií v Kafkových textech a komplexem pražské, lokalizovatelné skutečnosti, pracuje de facto výhradně s textem *Das Stadtwappen* (1920, Městský znak) o stavbě babylonské věže s proslulou závěrečnou větou „Deshalb hat auch die Stadt die Faust im Wappen“, jež interprety vytrvale svádí k identifikaci Babylonu s Prahou. I Weinberg nakonec nápaditou četbu Kafkova podobenství, citlivou k odstínům slovního významu a Kafkově hravosti ve vztahu k starozákonnímu pretextu, dovádí ke ztotožňující pointě: spíná motiv beznadějně opuštěného města s doložitelným fenoménem poválečných odchodů německých obyvatel z hlavního města Československa. Hans Kruschwitz pročítá Kafkovu prózu *Ein Bericht für eine Akademie* (Zpráva pro akademii) – pozorný v první řadě k reflexi jazyka jako mocenského, politického instrumentu (ve vztahu ke skutečnosti, resp. pravdě). Hans Dieter Zimmermann se ujal otázky srovnatelnosti dvou poetik (Franz Kafka / Richard Weiner), bilancuje peripetie Weinerova životaběhu (potíže identity) a – v základních obrysech – povahu jeho díla. Dvojice příloh v závěru knihy – dopis Felixe Weltsche Kurtu Krollopovi z května 1963 (svědectví o Ludwigu Winderovi) a soupis jubilantových textů publikovaných v letech 2000–2011 – připomíná původní určení příspěvků.

Ve sborníku lze, jak vidno, najít poučená a svědomitá pojednání o leccčems a leckom, což je možné chápat jako odstředivé pokračování důkladnosti, s níž je v posledních desetiletích šacován sám „Kafka“. K tomuto komplexu, „kontinuitě osoby, díla a světa“ (Höhne, s. 36), ostatně všichni autoři své sondy a nápady zkoušejí vztahovat, vybízejíce tak každý po svém k úvahám o technikách vytváření spojitostí, a tedy i o nosnosti a limitech pojmosloví, jímž bývá propojování umožňováno, počínaje většinou pramálo

projasněnými pojmy „doby“, „světa“ (v nichž je tomu kterému dáno žít, přemýšlet, psát atd.), idejemi „intertextuality“ a „diskursu“ aj.

www.ipsl.cz